

УДК 330:88

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.eco.2025.3.11>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ БАЗОВИХ ІНСТИТУТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Дзеверіна Каріна Сергіївна

кандидат економічних наук,
провідний фахівець відділу забезпечення діяльності,
Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України
ORCID ID: 0000-0002-0130-4159

Танчик Олена Ігорівна

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри соціальних наук
Глендейлського громадського коледжу,
Система Муніципальних коледжів Округа Марікопи, Арізона, США
ORCID ID: 0000-0002-3632-7422

У статті розглянуто теоретичні засади регулювання базових інститутів національної економіки, де відносини власності виступають головуючими, в залежності від них формуються основні соціально-економічні процеси системи. Базовими інститутами зазначені: власність, держава, влада, право, бізнес, довіра та конкуренція, так як саме вони мають вагомий вплив на формування інституційного середовища національної економіки: важливу роль відіграють політичні установки органів влади, правова узгодженість нормативної бази, рівень мінізації економіки, варіативність економічних стимулів для підприємницьких структур, ступінь суспільної легітимності влади тощо. Ці чинники опосередковано визначають ефективність регулювання відносин власності, оскільки вони є важливою складовою частиною загального балансу між різними сферами суспільного життя – соціальною, політичною, економічною, правовою та духовною. Державне регулювання, у свою чергу, становить систему заходів, які здійснює держава для спрямування економічної поведінки суб'єктів господарювання в руслі реалізації стратегічних цілей національної економічної політики. Особливий акцент у цьому процесі робиться на соціалізованій моделі розвитку економіки України, яка має забезпечити стабільні соціально-економічні умови задля підвищення добробуту громадян. Кількісне визначення інституційного стану країни зробити досить складно, тому здійснено аналіз ступенів економічної свободи, що якісно характеризують інституційне середовище України і запропоновано порівняльний аналіз з провідними країнами світу. Розуміння змісту інституційного середовища у попередній період (довоєнний), чинників впливу на його формування (передусім неефективних), дозволить вжити заходи щодо змін у державному інституційному регулюванні економікою, особливо у часи повоєнної відбудови України.

Ключові слова: базові інститути економіки, державне регулювання, інституційне середовище, національна економіка, інститут права, інститут держави, інститут влади, інститут бізнесу, інститут довіри, інститут конкуренції, ступені економічної свободи, відносини власності.

Karina Dzeverina

Poltava Scientific Research Forensic Center
of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Olena Tanchyk

Maricopa County Community College System, Arizona, USA

THEORETICAL PRINCIPLES OF REGULATING THE INTERACTION OF BASIC INSTITUTIONS OF THE NATIONAL ECONOMY

The article examines the theoretical principles of regulating the basic institutions of the national economy, where property relations are predominant, depending on them the main socio-economic processes of the system are formed. The basic institutions are: property, state, power, law, business, trust and competition, since they have a significant

impact on the formation of the institutional environment of the national economy: an important role is played by the political attitudes of the authorities, the legal consistency of the regulatory framework, the level of shadow economy, the variability of economic incentives for business structures, the degree of public legitimacy of the authorities, etc. These factors indirectly determine the effectiveness of the regulation of property relations, since they are an important component of the overall balance between different spheres of public life - social, political, economic, legal, and spiritual. State regulation, in turn, constitutes a system of measures taken by the state to direct the economic behavior of business entities in line with the implementation of the strategic goals of national economic policy. Special emphasis in this process is placed on the socialized model of economic development of Ukraine, which should ensure stable socio-economic conditions to increase the well-being of citizens. It is quite difficult to quantify the institutional state of a country, therefore, an analysis of the degrees of economic freedom that qualitatively characterize the institutional environment of Ukraine was carried out and a comparative analysis with the leading countries of the world was proposed. Understanding the content of the institutional environment in the previous period (pre-war), the factors influencing its formation (primarily ineffective ones), will allow us to take measures to change the state institutional regulation of the economy, especially during the post-war reconstruction of Ukraine.

Keywords: basic economic institutions, state regulation, institutional environment, national economy, institution of law, institution of the state, institution of power, institution of business, institution of trust, institution of competition, degrees of economic freedom, property relations.

Вступ. Актуальність теоретичних засад регулювання взаємодії базових інститутів національної економіки, обумовлена тим, що для більш ефективної повоєнної відбудови української економіки, її соціальної спрямованості, необхідно максимально врахувати деструктивні чинники впливу на інституційне середовище у попередній (довоєнний) період. Одним із важливих напрямків формування ринкової соціально орієнтованої економіки є ефективне інституційне забезпечення регуляторної діяльності держави. Саме взаємодія базових інститутів економіки, виступає рушійною силою соціальної складової розвитку національної економіки, і головуючим з них є інститут власності.

Макроекономічна нестабільність інституційного середовища в Україні, ще в довоєнний період, зумовлювала повільність процесів соціального розвитку, а це характеризується посиленням майнового розшарування населення, низьким рівнем ступенів економічної свободи, поширенням корупції, несприятливим інвестиційним кліматом та іншими факторами. Відтак, процес інституційного регулювання взаємодії базових інститутів слід розглядати системно і комплексно з урахуванням не лише економічних, а й соціальних, правових, політичних, духовних, етичних і психологічних відносин.

Матеріали та методи. Державне регулювання інституційного середовища, ускладнюється тим, що на економічний розвиток національної економіки суттєво впливають неекономічні чинники, а саме: стереотипи, правила і норми поведінки, якими керуються суб'єкти господарювання у своїх діях. Забезпечення соціальної спрямованості діяльності суб'єктів в економіці є нагальною необхідністю для повоєнного відновлення української економіки. Цьому сприятимуть процеси формування легітим-

ної взаємодії інститутів держави, влади, права, власності, бізнесу, довіри та конкуренції.

Функціонування базових інститутів національної економіки детермінується сукупністю інституційних чинників, зокрема політичними орієнтирами владних структур, узгодженістю правової системи, масштабами тіньової економіки, нестабільністю економічних переваг для суб'єктів господарювання, а також рівнем суспільної довіри до державних органів влади які здійснюють регуляторну діяльність відносно власності.

Державне регулювання розглядається як комплекс цілеспрямованих дій держави, спрямованих на формування поведінкових орієнтирів суб'єктів господарювання відповідно до цілей економічної політики. Одним із ключових векторів цієї політики є соціально орієнтований розвиток економіки, метою якого є створення сприятливих умов для підвищення рівня добробуту населення [1-6].

Інституційне середовище, в значній мірі, забезпечує умови для ефективного, соціально орієнтованого державного регулювання економіки та формує адекватну взаємодію суб'єктів господарювання.

Метою статті є дослідження теоретичних засад регулювання взаємодії базових інститутів національної економіки, де визначальними є відносини власності.

В статті використано наступні методи: діалектичний, аналізу і синтезу, графічний, систематизації.

Результати. В функціонуванні національної економіки взаємодія базових інститутів відіграє визначальну роль в управлінні та забезпеченні реалізації основних функцій державної регуляторної політики, особливо щодо її соціальної спрямованості. Базові інститути економіки охоплюють весь господарський процес і визначають: побудову соціально-економічної структури, передумови для підвищення рівня

життя населення, перспективи розвитку соціально-економічної системи, динаміку тіньового сектору економіки, якісний стан інвестиційного клімату, ступінь конкурентоспроможності держави тощо.

Тому з огляду на те, що Д. Норт характеризує інститути як «правила гри» в суспільстві, створені людиною певні межі, що впливають на взаємовідносини між людьми і, фактично задають спонукальні мотиви людської взаємодії [1], визначимо інститут власності (так як вважаємо відносини власності визначальними), як запроваджені державою «правила гри» (тобто стереотипи, правила і норми поведінки суб'єктів) в національній економіці, встановлені владою формальні і неформальні обмеження взаємодії суб'єктів щодо реалізації правомочності на об'єкти власності. Таке визначення розкриває сутність власності яка знаходиться в залежності від владно-правових взаємовідносин індивідів, що здійснюють регуляторні процеси в економіці. Необхідність розглядати взаємодію базових інститутів, викликана тим, що вона ґрунтується на відносинах між людьми, і в силу цього, «правила гри», що діють між суб'єктами, відіграють важливу роль в діяльності держави як регулятора соціально-економічних відносин системи.

Слід підкреслити, що державне регулювання інституційних процесів є ключовою передумовою сталого розвитку національної економіки, оскільки забезпечує узгоджену та ефективну взаємодію між базовими інститутами. Інституційні трансформації слід розглядати як процес формування системи соціально-економічних відносин через запровадження відповідних правових, економічних і соціальних інститутів. У цьому контексті людина постає як основний суб'єкт реалізації державної регуляторної політики, адже саме її діяльність слугує рушієм і водночас об'єктом інституційних змін. Як свідчить світовий досвід, розвиток особистості, загальний і моральний рівень культури, професійного і творчого потенціалу, підвищення добробуту населення – це потужна рушійна сила соціально-економічного розвитку країни. Трансформаційні процеси в системі є складовими індивідуальних зусиль індивідів.

Ступінь впливу останніх на відповідні процеси залежить від їх соціального і матеріального становища, культурного рівня, освіти, психологічних особливостей тощо. Для успіху перетворень необхідно об'єднати людей навколо нових соціальних і економічних цінностей при створенні державою надійних соціально-правових умов економічної ініціативи, які втілюються у соціальній рівноправності індивідів [2]. Саме людський фактор відіграє визначальну роль в регулюванні відносин власності, так

як індивід виступає суб'єктом її і формує правила, за якими діють формальні та неформальні обмеження відносно об'єктів власності, при цьому зауважимо, що легітимність є суттєвою якісною характеристикою взаємодії інститутів. Легітимність власності у взаємодії базових інститутів виступає індикатором соціальної спрямованості регуляторної діяльності держави в економіці.

Інститут власності – це економічний важіль не лише соціального розвитку національної економіки, а й регулювання й розв'язання соціально-господарських завдань і проблем суспільства. Його легітимний стан, як «організований спосіб присвоєння певних об'єктів забезпечує відтворення, єдність, розвиток і міцність суспільства загалом (через розповсюдження легітимного стану на інші базові інститути національної економіки) шляхом» [3, с. 55]:

цілеспрямованого зміщення акцентів у політиці держави з персоніфікованого політико-економічного напрямку формування економіки на системний, послідовний, із соціально-економічною наступністю дій та соціальною відповідальністю;

урахування інститутом держави вимог неформальних «правил гри» (конструктивне вирішення суперечностей між формальними і неформальними інститутами) при створенні законодавчих актів з метою реалізації правових норм (завдяки суспільному визнанню);

формування соціально-економічних відносин (з обов'язковим урахуванням морально-етичних наслідків), взаємозв'язок яких забезпечує міцність суспільства, легітимну спрямованість дії, «правил гри» в інституційному середовищі.

Забезпечити соціально орієнтований розвиток економіки можливо шляхом формування відповідного інституційного середовища. Так як власність займає центральне місце в національній економіці і як соціально-економічний інститут характеризує взаємозв'язок політичних, юридичних, морально-етичних, економічних та інших інституційних відносин, то пропонуємо прийняти як базові інститути: власності, держави, влади, права, бізнесу, конкуренції та довіри. Вважаємо, що саме вони знаходяться у прямій взаємодії (взаємозалежності) з інститутом власності, а також мають вагоме значення для соціального розвитку економіки.

Д. Норт вважає, що завжди співіснують ефективні та неефективні інститути. Одні стимулюють інвестиції та інновації, інші – пільги та привілеї, одні сприяють конкуренції, інші – монополізації, одні розширюють поле взаємовигідного обміну, інші – звужують його [1]. Урахування різноспрямованості інститутів, аналіз реального стану і прагнення до узгодженості їх дій задля розвитку є необхідною

умовою забезпечення ефективного регулювання економіки з боку держави.

Взаємодія базових інститутів національної економіки регулює доступ до законного використання рідкісних і вартісних ресурсів, визначає принципи цього доступу, а також суттєво впливає на процес реалізації тих чи інших інтересів. Державна і приватна власність – це «скарбниця», навколо якої відбуваються активні дії суб'єктів, підстава для суперництва і навіть конфліктів у боротьбі за володіння нею. Вони провокують поширення корупційних процесів при взаємодії інститутів права, держави, влади і бізнесу задля реалізації особистих інтересів з метою власного збагачення (рис. 1).

Корупційні процеси навколо власності, в значній мірі, відбуваються завдяки можливості суб'єктів інституту бізнесу (особливо окремих бізнес структур) впливати на прийняття управлінських рішень (в т. ч. на рівні відомств, міністерств, уряду). Інститут власності діє не виокремлено від інститутів права, влади, бізнесу, а у тісній взаємодії з ними, і оскільки він є основою взаємовідносин, то його легітимність виступає одним із визначальних якісних критеріїв ефективності регулювання.

Таким чином можна стверджувати, що легітимність інституту власності – це суспільне визнання правомірності дій інститутів влади, держави, права та бізнесу, тобто дій, що відповідають правилам «чесної гри», поняттям соціальної справедливості

та спрямовуються на поліпшення добробуту населення. Виразити кількісно легітимність з наукової точки зору дуже складно, тому використано опосередковане параметричне оцінювання через ступені економічної свободи, що якісно характеризують інституційне середовище країни. По відношенню до інституту власності за основні прийнято: майнові права (захист прав власності), цілісність уряду (участь уряду), ефективність судової влади (захист від корупції), ступінь свободи бізнесу та інвестицій, як другорядні – ступінь податкового навантаження (фіскальної), фінансової та інших свобод у країні. Порівняльний аналіз індексів економічної свободи різних країн світу засвідчує, що найвагоміших результатів у забезпеченні стійкого розвитку досягли не ті держави, які мають значний потенціал природних або трудових ресурсів, а ті, що можуть сформувати ефективно діючу систему інститутів.

Американський дослідний центр “The Heritage Foundation” щорічно формує рейтинг країн за «Індексом економічної свободи», в якому Україна серйозно програє розвинутим державам світу [4]. Проведено порівняльний аналіз індексів економічної свободи України і провідних країн світу за два періоди: 2009–2013 рр. (після початку світової фінансової кризи у 2008 році) і 2014–2021 рр. (після початку військових дій на сході України у 2014 році і до початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 році), розраховано середній рівень

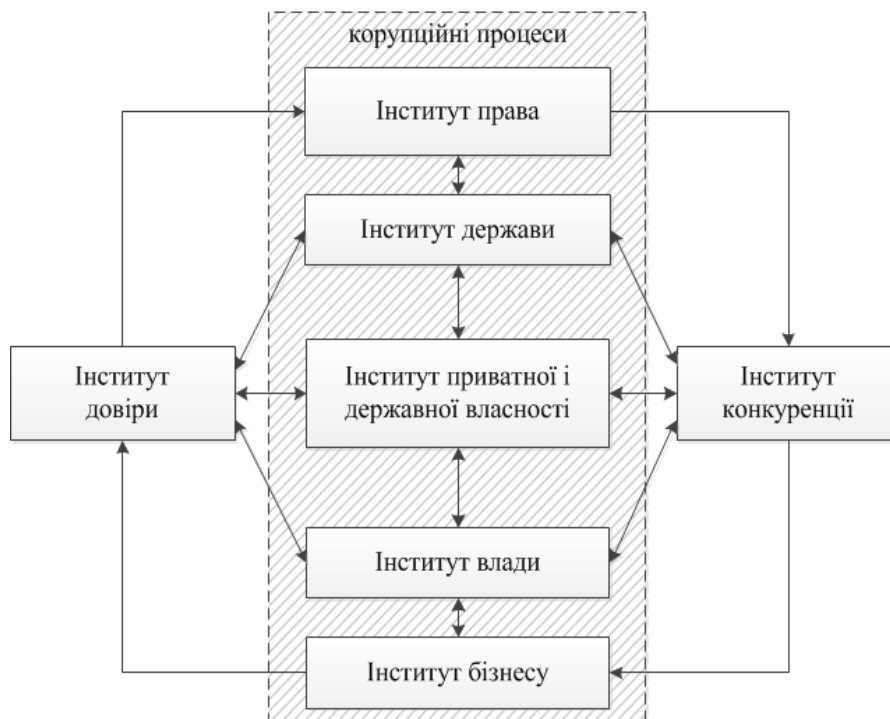

Рис. 1. Схема взаємодії базових інститутів національної економіки

Джерело: авторська розробка

показників України за 2009–2013 рр. і середній рівень показників провідних країн світу (Швейцарія, США, Франція, Великобританія та Німеччина) за відповідний період часу. Охоплено тринадцятирічний період функціонування національної економіки України, що більш повно охарактеризує її соціально-економічний стан і, відповідно, інституційне середовище.

За 2009–2013 рр. Україна випереджає провідні країни світу лише за одним показником – рівнем фіскальної свободи (податковим навантаженням), за всіма іншими – погіршення в більшій чи меншій мірі (рис. 2). За основними критеріями легітимної взаємодії базових інститутів національної економіки суттєво низький рівень, а саме – захист прав власності майже у 3 рази, свобода від корупції у 3,5 рази, свобода бізнесу у 2 рази, свобода інвестицій у 3 рази.

Вважаємо, що саме індекси економічної свободи країни якісно характеризують соціальну захищеність і рівень життя (добробуту) населення. Слід відмітити, що низький рівень економічної свободи в Україні в цей період викликаний наступними чинниками: відсутністю послідовності в реалізації державної політики, переважно адміністративно-бюрократичними підходами і «пожежними» методами дій влади у вирішенні нагальних проблем, відсутністю ідеологічної концепції єдності в суспільстві, несистемним регулюванням соціально-економічних процесів, відсутністю підтримки розвитку вітчизняного виробництва і цілеспрямованої політики у формуванні привабливості середовища для ведення бізнесу і соціальної стабільності тощо.

За 2014–2021 рр. (рис. 3) в Україні простежується фактично та ж саме тенденція в порівнянні з провідними країнами світу, що і в попередній період. Таким чином, за понад 10 років, стан національної економіки України суттєво не змінився, її функціонування відбувалося в умовах безсистемного державного регулювання взаємодії інститутів держави, власності, влади, права і бізнесу, що суттєво дестабілізує економіку зсередини. Права власності, які визнані лише формально, втрачають означеність, а в перспективі відсутність легітимності робить їх мінливими і ненадійними, фактично нівелюючи їх реалізацію. Свідома підтримка населенням дій інститутів влади і права, яка є необхідним підґрунтям державного регулювання економіки, дуже низька.

Вважаємо, що політичний фактор відіграє провідну роль у механізмі державного регулювання взаємодії базових інститутів, виступаючи вагомим інструментом впливу, який часто використовується представниками владних структур для реалізації власних політичних, фінансових та інших інтересів. Застосування відповідних «правил гри» спричиняє посилення розриву між державою та громадянським суспільством, знижуючи рівень довіри до інституту влади. Подолання цієї інституційної асиметрії можливе за умови запровадження принципів соціальної справедливості у прийнятті управлінських рішень, посилення механізмів суспільного контролю, а також формування інституційних обмежень, що гарантують прозорість та підзвітність дій суб'єктів владних повноважень.

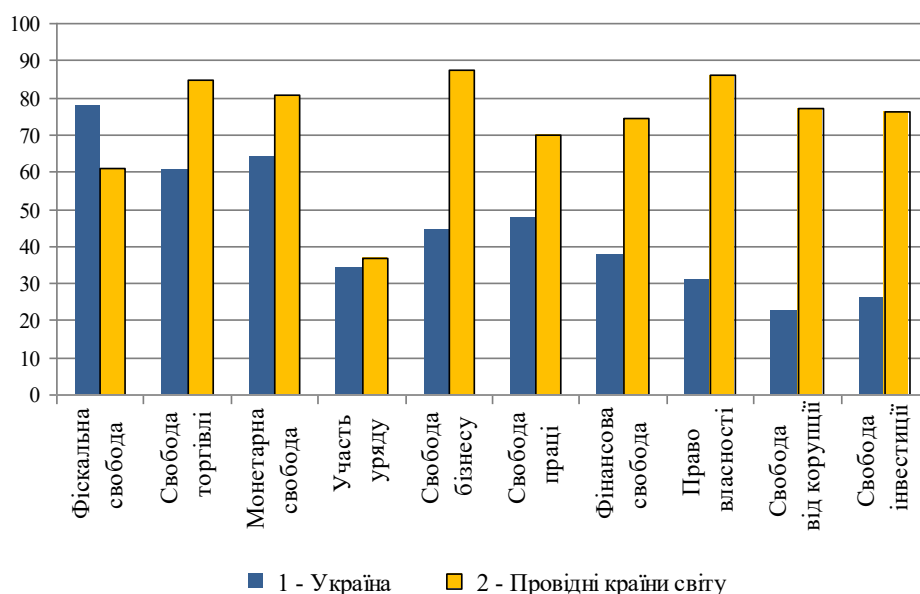

Рис. 2. Структура показників економічної свободи України та провідних країн світу в середньому за 2009–2013 рр.

Джерело: [4]

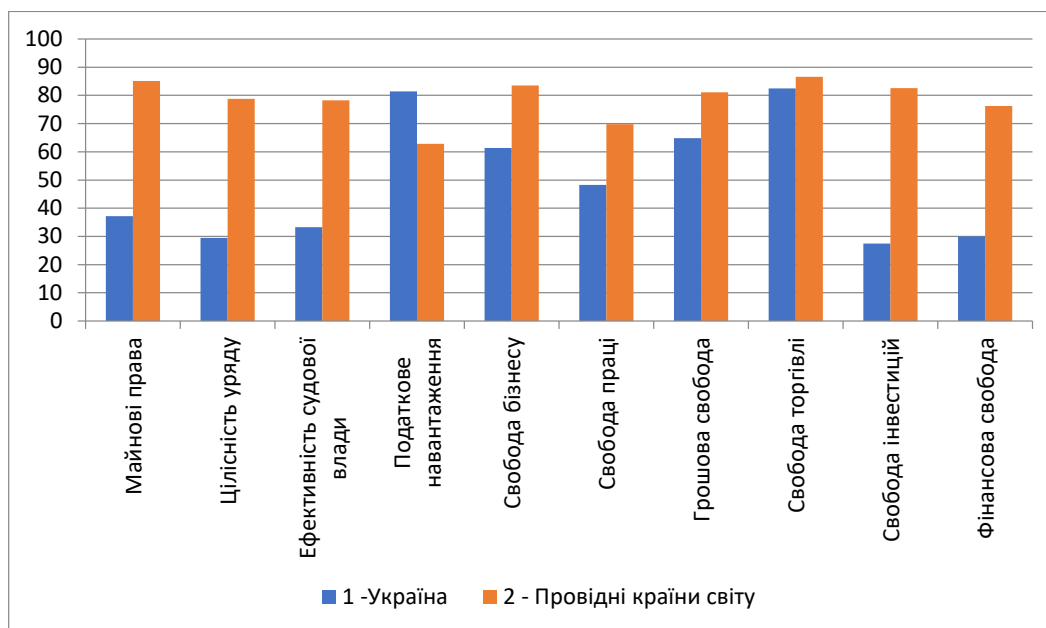

Рис. 3. Структура показників економічної свободи України та провідних країн світу в середньому за 2014–2021 рр.

Джерело: [4]

У ефективності (у т.ч. формуванні легітимного стану) інституційного середовища вагому роль відіграє інститут конкуренції. Його розвиток забезпечить стимули для інвестування у сферу виробництва, оновлення технологій і техніки на базі досягнень науково-технічного прогресу. Регулювання конкурентного середовища відбувається завдяки добре відпрацьованому механізму антимонопольної політики, який, з одного боку, попереджає деструктивну поведінку монопольних структур, а з іншого – сприяє інноваційній діяльності підприємницьких структур, стабілізації та зниженню цін, підвищенню якості товарів і послуг, які користуються попитом у населення за соціально прийнятними цінами.

Згідно з даними Світового рейтингу цифрової конкурентоспроможності за 2021 рік, Україна посіла 54-те місце, покращивши свою позицію порівняно з 2017 роком, коли вона перебувала на 60-й сходинці. Лідером рейтингу став Сінгапур, тоді як останню позицію зайняла Венесуела. Аналіз індикаторів, що формують цей рейтинг, дозволяє кожній країні ідентифікувати ключові проблеми в реалізації економічної політики, а також виявити бар'єри, які гальмують її соціально-економічний розвиток. Такий підхід є важливим інструментом для формування ефективних стратегій з метою підвищення національної конкурентоспроможності [5].

Вважаємо, що регулювання взаємодії базових інститутів здатне суттєво змінюватись залежно від кон'юнктури ринку, рівня розвитку економіки і су-

спільства, рівня довіри серед суб'єктів господарювання і населення до інститутів влади, права, власності та бізнесу. Високий рівень довіри населення до інститутів забезпечує соціальну відповідальність і збалансованість інтересів у суспільстві, сприяє зменшенню вартості трансакційних витрат. Чим менше витрати на обмін інформацією, на реалізацію контрактів, щільний контроль за їх дотриманням, тим нижче трансакції і вище дієвість, ефективність інститутів, а також захищеність прав власності.

Формальні елементи інституційної структури – такі як правові норми, контрактні зобов'язання та економічна доцільність – становлять необхідну, проте недостатню основу для забезпечення стабільності та добробуту в соціально-економічній системі. Їхня ефективність значною мірою залежить від підтримки з боку неформальних чинників: соціальної взаємодії, моральних імперативів, соціальної відповідальності і рівня взаємної довіри. Ці чинники не лише не втрачають актуальності, а навпаки – виступають ключовими детермінантами сталого розвитку. Суспільство функціонує не лише в межах формалізованих норм, а й на основі культурних настанов, етичних стандартів та моральних зобов'язань, які є інтегрованими у поведінкові установки суб'єктів господарювання [6-10]. Низький рівень довіри до багатьох інститутів суспільства загострює суперечності, оскільки довіра є елементом, що забезпечує сталість у взаємодії інститутів влади, права, власності та бізнесу.

Необхідність наявності високого рівня довіри очевидна. Довіра в економічних процесах є «стійкою до того часу, поки не з'являються певні сумніви, підозри щодо надійності чинних відносин, наявних партнерів, прийнятих рішень тощо. Ці явища мають місце, якщо виникають ті чи інші підстави взяти під сумнів наявний стан речей». Чимало сумнівів існує щодо використання бюджетних коштів за призначенням, отриманих від приватизації і, можливо, спрямованих на рахунки в офшорних зонах. «У разі появи фактів недотримання обіцянок, обману, сумніви переростають у недовіру. За цим настає фаза руйнування системи відносин, яка може прийняти характер ланцюгової реакції. Відомо, що в розвинутих країнах чимало договорів укладаються усно на великі суми. Слово тут є найкращою печаткою». Його порушення навіть з одним партнером може похитнути бізнес порушника, адже й інші перестануть йому довіряти і намагатимуться призупинити з ним ведення справ [6, с. 29].

Цілком обґрунтованою є позиція, згідно з якою ефективне застосування правових інструментів у регулюванні взаємодії базових інститутів повинно супроводжуватися високим рівнем міжінституційної та суспільної довіри. Така довіра виступає критично важливою додатковою умовою для оптимізації господарських взаємовідносин, оскільки сприяє зниженню трансакційних витрат – витрат, пов'язаних із узгодженням умов контрактів, дотриманням регуляторних норм, а також забезпеченням виконання договірних зобов'язань у разі порушення або шахрайства. Зростання рівня довіри в інституційному середовищі сприяє посиленню його системної цілісності та інвестиційної привабливості у довгостроковій перспективі.

Висновки. Таким чином, засоби досягнення цілей – це процеси, за допомогою яких суб'єкт господарювання послідовно виконує завдання та реалізує свій власний інтерес, ураховуючи інституційні обмеження (що важливо для суспільства). Обмежуючи, створюючи умови і стимули для розповсюдження й закріплення «правил гри», усуваючи непотрібні (при цьому не завдаючи шкоди суспільству), держава підтримує, розвиває, регулює діяльність інститутів і, відповідно, формує їхню легітимність. Важливою складовою процесів в інституційному середовищі є дотримання етичних норм ведення бізнесу, кодексу честі, соціальної відповідальності й економічної культури.

Визначальним чинником ефективного регулювання взаємодії базових інститутів національної економіки є легітимність інституту власності, яка формується через суспільне визнання правомірності дій інститутів влади, держави, права та бізнесу. Вона забезпечує інституційну сталість, знижує трансакційні витрати, сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності, формуванню сприятливого інвестиційного клімату та соціально-економічному розвитку, особливо в умовах повоєнної відбудови України.

Ефективне державне регулювання інституційного середовища вимагає збалансованої взаємодії формальних і неформальних інститутів, з урахуванням морально-етичних норм, соціальної відповідальності та рівня довіри в суспільстві. Саме комплексний підхід до регуляторної діяльності держави, що враховує ці чинники, є передумовою сталого розвитку, підвищення добробуту населення та інтеграції України в глобальний економічний простір.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Douglass C. North. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge. Cambridge University Press. 1990.
2. Arnoud W. The Entrepreneur's choice between private and public ownership. *The Journal of France*. 2006. Vol. 1021, № 2. P. 803–835.
3. Дзеверіна К. С. Формування інституційного механізму регулювання державної власності в національній економіці України. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 9 (147). С. 49–56
4. The Heritage Foundation. Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores> (дата звернення 18.05.2025).
5. Луньова Т. С. Оцінка конкурентоспроможності національної економіки України: рейтинговий підхід. *Економічний простір*. 2022. № 181. С. 38–42
6. Куриляк В. Довіра в інтегрованій світовій економіці: теорія та парадокси. *Журнал європейської економіки*. 2010. Т. 9, № 1. С. 19–35.
7. Ходаківська О. В., Воронько-Невідничка Т. В., Собчишин В. М. Вплив галузевих особливостей на закупівлі матеріально-технічних ресурсів у системі управління потенціалом сільськогосподарських підприємств. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»)*. 2024. Випуск 1. С. 9–14.
8. Вовк М. О., Большакова Є. Л. Управлінське консультування в контексті забезпечення функціонування та захисту економічної безпеки релокованих підприємств. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»)*. 2024. Випуск 1. С. 15–21.

9. Лозинська Т. М. Дослідження публічного управління в Україні: трансформація теорії та методології. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Публічне управління та адміністрування»)*. 2024. Випуск 1. С. 13–21.

10. Галич О. А., Романов Д. В. Виклики відновлення влади на деокупованих територіях України. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Публічне управління та адміністрування»)*. 2024. Випуск 1. С. 22–28.

REFERENCES:

1. Douglass C. North (1990). Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge. *Cambridge University Press*.

2. Arnoud W. (2006). The Entrepreneur's choice between private and public ownership. *The Journal of France*. 1021 (2). 803–835.

3. Dzeverina K. S. (2013). Formuvannya instytutsiynoho mekhanizmu rehulyuvannya derzhavnoyi vlasnosti v natsional'nyi ekonomitsi Ukrayiny [Formation of an institutional mechanism for regulating state property in the national economy of Ukraine]. *Aktual'ni problemy ekonomiky* [Actual problems of the economy]. 9 (147). 49–56 [in Ukrainian].

4. The Heritage Foundation. Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores> (accessed 18.05.2025)

5. Lunova T. S. (2022). Otsinka konkurentospromozhnosti natsional'noyi ekonomiky Ukrayiny: reytnhovyy pidkhid. [Assessment of the competitiveness of the national economy of Ukraine: a rating approach]. *Ekonomichnyy prostir* [Economic space]. 181. 38–42 [in Ukrainian].

6. Kurylyak V. (2010). Dovira v intehrovaniy svitoviy ekonomitsi: teoriya ta paradoksy. [Trust in the Integrated World Economy: theory and paradoxes]. *Zhurnal yevropeys'koyi ekonomiky* [Journal of European Economics]. 9 (1). 19–35 [in Ukrainian].

7. Khodakivska O. V., Voronko-Nevidnycha T. V., Sobchyshyn V. M. (2024). Vplyv haluzevykh osoblyvostei na zakupivli materialno-tekhnichnykh resursiv u systemi upravlinnia potentsialom silskohospodarskykh pidpriemstv. *Visnyk Poltavskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu (Seriia "Ekonomika, upravlinnia ta finansy")*. Vypusk 1. S. 9–14.

8. Vovk M. O., Bolshakova Ye. L. (2024). Upravlinske konsultuvannya v konteksti zabezpechennia funktsionuvannya ta zakhystu ekonomichnoi bezpeky relokovanykh pidpriemstv. *Visnyk Poltavskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu (Seriia "Ekonomika, upravlinnia ta finansy")*. Vypusk 1. S. 15–21.

9. Lozynska T. M. (2024). Doslidzhennia publichnoho upravlinnia v Ukraini: transformatsiia teorii ta metodolohii. *Visnyk Poltavskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu (Seriia "Publichne upravlinnia ta administruvannya")*. Vypusk 1. S. 13–21.

10. Halych O.A., Romanov D.V. (2024). Vyklyky vidnovlennia vlady na deokupovanykh terytoriiakh Ukrainy. *Visnyk Poltavskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu (Seriia "Publichne upravlinnia ta administruvannya")*. Vypusk 1. S. 22–28.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2025